

veoma bitan i inspirativan. Uzimanje mita kao jednog aspekta te kulture pokazalo je da je svako – njeno istraživanje neizbežno multidisciplinarno i omnipotentno, i da se u takav poduhvat može upustiti samo izuzetno obavešten i lucidan autor. Matić je u oba pogleda ostao na visini zadatka. Naravno, on nije mogao preko krajne granice koja bi se naznačila u pitanju: Da li je mit neprolazan fenomen ljudske svesti? Kada bismo znali ko smo, odakle dolazimo i, što je najvažnije, kuda idemo, imali bismo i odgovor koji ne bi bio mit. Ili, mogli bismo ponovo graditi mitove kojima bi teže ovladala i (zlo)upotrebljavala ih politika. To je i jedna od poruka ove knjige.

jovan soldatović, porodica

**stevan pešić: »svetlo ostrvo«
radmila glikl: »namaste,
Indija« matiča srpska, novi
sad, 1984.**

piše: tvrtko kulenović

Celinu književnog stvaranja Stevana Pešića može poznavati samo onaj čitalac koji se, poput autora ovih redova, kretao, lutao između književnosti i pozorišta. Jedna publika poznaće, ili je poznavala, njegovu dramsku hroniku »Darinka iz Rajkovca«, ili, naročito mnogo popularnu u svoje vreme, »Smrt Omera i Mermime«, koju je pisao zajedno sa Miroslavom Belovićem. Druga publika, ona najbolja i najzahvalnija, dečja, poznaće njegove izvanredne dramske tekstove za dečje, posebno za lutarsko pozorište. Treća publika, ona koja je pomalo »zatrovana« Istokom i Indijom, upoznala ga je kao verovatno najboljeg dosad našeg književnog interpretatora ovog sveta u putopisu-romanu »Katmandu«.

Naravno da ove »razne« Pešiće, pogotovo ova dva poslednja, čini jedna ista stvaralačka ličnost. Dečja, lutkarska drama o vinogradu koji hoda, koji počinje da se premešta s mesta na mesto kad vidi da svi koji ga obilježuju počinju i da ga – iz ljubavi i iz drugih razloga – brste, ima mnogo veze sa »Katmanduom«, u kojem se govori o »zemljii u kojoj ljudi žive najbliže nebu, supi od anđelovog perja i o pastrmki koja govori nemački, o slavujima kojih izleču iz čaše vina, muzičkom festivalu koji traje 40 godina, o Himalajima na kojima su ljudi prividnja a andeli stvarni, deca što žive po kućama nalik na velike bele rade, čoveku koji mislima topi sneg, o tome da su ljudi samo deca zore«.

Oobjavljen u vrlo popularnoj biblioteći »Prosvete« 1982., »Katmandu« do danas, uprkos izvesnom broju prikaza u štampi i časopisima, nije zapušten onoliko koliko zasluzuje, a značajan je ne samo kao putopis o Nepalu, nego i kao novo delo naše književnosti, prozne umetnosti. Upotrebljavam ovaj poslednji termin jer smatram da na taj način Pešićevu knjigu ocenjujem pozitivnije nego kad bih je nazvao romanom (romanom bi se mogla nazvati, ima radnju i likove, nije samo opis mesta i ljudi, izdavač je, uostalom, i reklamira kao roman), jer iz svih ovih raznoraznih »tehnikih«, spoljnih razloga, nije moguće ubrojiti je među značajne romane, a daleko prevazilazi svojom književnom vred-

nošću naš ustaljeni romansierski pravci...

Novi Pešićev rukopis, »Svetlo ostrvo«, možda i nije književno delo ravno »Katmanduu«, ali opšti utisak je isti i svedoči o njegovom umetničkom karakteru: to nije štivo koje se završava i iscrpljuje samim procesom čitanja, već ostavlja u duhu čitaoca određeni trag, odliv, auru koja traje dugo posle završenog čitanja. Istovremeno je to zanimljivi putopis u kojem se Pešić lati »drugog kraja Indije«, njenog južnog suseda, ostrva Cejlona, Šri Lanke. To je živ putopis, pun pokreta, scenarija na kojem promiče »putopisni« sadržaj, ali istovremeno i romansierska, narativna struktura koju nose i stalni likovi: autor i njegov vodič i prijatelj, Sarat, i radnja kao tok kretanja koji nas povremeno vraća na mesta u kojima smo već bili. To je putopis pisan »nervozno«, kratkim, isprekidanim rečenicama koje podsećaju na Crnjanskog, a govor o jednom svetu nemoguće sporom, pospansom, usnulom, svetu koji se i sâm doima kao san. To je putopis pun sjajnih literarnih medaljona, u kojima će se naći i poneki proces metafizike (deo o mornarima, u Kolombu), i čarobne dečje priče u sent-egzipiterijevskom stilu (o maloj Francuskini) koja leže na peščanu obalu u želji da se prepusti ogromnim talasima da je, odnesu, a lokalni mladići je uvek spavaaju), i priče za odraslu decu u o'henrijevskom stilu, kakva je priča o g. Albrehtu. Kao što to već često biva u ovakvim »egzotičnim« putopisima, među najegzotičnije pojave ovde spadaju upravo stranci, Evropljani, zapadnjaci koji su došli da ovde traže svoj raj: Japanac koji u svakoj selendri u koju dove ostaje nedeljama, sam; deve Švajcarinke koje vode ljubav među sobom i utroje sa lokalnim vodičem, Škotlandianin koji se ne boji divljih zveri. Sa puno mere, lepote i ljudi opisan je susret sa Čedomilom Veljačićem, koji u ovom krokiju zrači mudrošću više nego na pojedinih iscrpljnim novinskim portretima (nezaboravan je njegov komentar: sve je to filozofija). Pešić se drugima ne podsmeva, jer se i on, zajedno s njima, utapa u ovaj zemaljski raj, susreće ih ljudke i šašave, u svom snu. Lokalni tipovi prikazani su sa više realističke doslednosti što je i razumljivo i nužno, jer se oni jedini tu halaze u svom vlastitom životnom »kontekstu«, ali upravo kroz taj kontekst dobij-

jaju neobična, ljudska svojstva, koja ih čine podjednako neobičnim kao i svet u kojem žive. Imu situaciju u kojima onaj ko ne poznaje ova podneblja ne bi bio u stanju da kaže da li je to što se opisuje stvarno tako ili je to intenzivno proradila autorova maštata (takov je opis monsuna koji podseća na rableovske potope), ali, u svakom slučaju, u pitanju je izvrstan literarni rezultat.

I kao što se pred nama, u prvom planu, odvija taj scenarij nemogućeg, čarobnog, suludog sveta, koji bi mogao biti zemaljski raj (prema Sartrovom: pakao, to su drugi, raj bi mogao biti ono što je drukčije od sveta kojim smo okruženi, a ovde je reč o »maksimalno drukčijem svetu), tako iza njega, istovremeno s njim, a što se više ide kraju sve više, izrasta osećanje da je to samo san koji se mora prekinuti, mesto iz kojeg se mora otpotovati već i zato što bi ono, kad se iz njega ne bi otputovalo, na kraju postalo obično kao i sva ostala mesta, raj s kojim se moramo rastati a da ga nismo ni dosegli. Ta dimenzija »putničkog bola«, koja običan putopis pretvara u autentičnu poeziju, koju je Crnjanski tako sjajno ostvario sanjajući o Severu, u »Hiperborejicima« kod Pešića se, na kraju »Svetlog ostrva«, ne iskazuje podjednako eksplicitno kao na kraju »Katmandua«, ali je podjednako prisutna.

U knjizi Radmile Gikić »Namaste, Indija« oseća se prisustvo pesnika. Oseća se, prvenstveno, u jeziku koji je bogat, bujan, razigran, kako »besmučnom« šarenili indijskog života i odgovara, a istovremeno ubistveno precizan u rastavljanju tog šarenila na njegove komponente, u otkrivanju umilnih lica iza često neprijatnih indijskih materialnih naličja, ali i krajnjeg primitivizma, prostote, iza »gorostasnog« duhovnog dekora.

Knjiga je pesnička i po tome što se pesnikinja u njoj usuduje da misli, a taj kvalitet je, kako mi se čini, uglavnom progman iz savremenе proze. Savremeni prozni pisac više nije »svedeće oko«, a onaj ko nije »svedeće oko« ne može u ime drugih, to jest u ime svojih likova, ni da misli, jer će na taj način pokvariti »romanesku strukturu«. Još manje mogu da misle njegovi likovi, jer im to »ubija životnost«. Može se, istina, misliti u eseju, ali eseji se već odavno gotovo isklju-

čivo piše na književne i umetničke, profesionalne teme, već odavno više nema Motenjā. Preostaje, dakle, kao jedina mogućnost putopis, i Radmila Gikić je tu mogućnost u »Namaste, Indija« odlično iskoristila. Po toj svojoj vrlini njeni knjigi podseća na odlične eseje-potpis Jovana Ćuluma, sabrane u knjizi »Dnevnik sa Atlantika«. Po ostalom, svrstava se u najbolju tradiciju našeg predratnog putopisa, onog Dučićevog i Isidore Sekulić, »pravog« putopisa u kojem se podaci o zemljama kroz koje se prolazi, slike mesta i pejzaža, isprepliću sa autorskim meditacijama, sudovima i izrazima emocija. To je putni dnevnik, pisan za vreme ali i posle putovanja, što je za dnevnik svejedno, a za literaturu je bolje što je tako.

Svakodnevna Indija u ovim opisima pulsira životom, vlastitim i životom posmatrača, putopisca. To je život neobičan, drukčiji, dalek za onoga ko o njemu ništa ne zna. Za onoga ko zna i Indiju i literaturu o njoj, i bračku, i sahrane, i način funkcionalisanja hotela, pošta, autobusa, aerodroma, nužna su i opšte mesta, ali ona u opisu i komentaru Radmile Gikić na nov način žive. Tu gde vibrira njen posmatrački i komentatorski nerv nema ponavljanja, ne samo unutar knjige, nego ni unutar pomenute literature o Indiji: sve stvari kao da su prvi put opisane.

Ova knjiga ima i jednu »turističku« pikantneriju – put u Ladak, koji je malo ko od Evropejaca imao priliku da poseti. U tim himalajskim bespučima kao da se kondezuju sva pozata svojstva mnogoljude Indije, kao da se Indija, i ona egzotična i ona duhovna, »podigne na kvadrat«. Po čitavoj Indiji prevozna sredstava kasne, ali avion za Ladak bi, zimi, kasnio i u mnogo organizovanijem svetu, a posledica njegovog nedolaska je sjajno opisana, dramatično putovanje klisim putevima duž grebena i litica. Veoma »indijski« je i komentar šofera u Kadžurahu: nije vam bilo suđeno da ovde ostavite kosti. Nekome drugom je bilo suđeno.

ISPRAVKA

U »Poljima« br. 310 spisak prevedenih knjiga Miodraga Pavlovića objavljen je bez pet sledećih naslova:

1. *Svetli in temni prazniki*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1977. Prevod: Veno Taufer;

2. *Pesmi, Mladinska knjiga*, Ljubljana, 1977. Prevod: Veno Taufer (poezija);

3. *Mit i poezija*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1979.

Prevod: Joanna Salamon i Danuta Čirlić – Straszyńska (poezija);

4. *Jasno i clemne svetije*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1980.

Prevod: Joanna Salamon (poezija);

5. *Atina*, 1981. Prevod: Nela Petrić – Resler, Atina, 1981 (poezija).

U belešci »Iz životopisa« spojili su se podaci o dedi i ocu pesnikovog. Podaci o studijama u Francuskoj i Belgiji, kao i o znanju četiri strane jezika odnose se na ocu pesnikovog. Tekst Robera Martoa nosi tačan naslov: »Dlino – čudo telo – jezik«. Izvinjavamo se pesniku i čitaocima.